

DOR: 20.1001.1.22516980.1402.31.1.5.1

طراحی مدل مدیریت اسلامی ایران پیشرفت

محمدعلی علیزاده^۱ | مجتبی رضانی^۲ | عبدالله حجتی^۳ | نادر بهلولی^۴ | کریم اسکندری^۵

چکیده

وجود الگویی جهت پاسخ‌گویی به نیازهای مادی و معنوی در جامعه، بر اساس تعالیم غنی و نجات بخش اسلام یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. هدف اصلی این پژوهش طراحی مدل مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت می‌باشد. این پژوهش دارای رویکرد کیفی، از بعد هدف کاربردی، ماهیت آن اکتشافی و استراتژی یا روش تحقیق، تحلیل مضمون می‌باشد. روش گردآوری داده‌ها مطالعه اسناد بالادستی و مصاحبه‌های باز و گلوله برفی از خبرگان می‌باشد که بر اساس اشباع نظری داده‌ها از ۴۵ نفر از خبرگان مصاحبه بعمل آمد. ابزار پژوهش مصاحبه و نمونه آماری ۴۵ نفر می‌باشد. برای تحلیل داده‌ها از مقایسه مستمر طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد. با تجزیه و تحلیل داده‌ها، الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت در پنج مقوله یا بعد، شامل بعد فرهنگی اسلامی ایرانی پیشرفت، بعد اقتصادی اسلامی ایرانی پیشرفت، بعد علمی اسلامی ایرانی پیشرفت، بعد حکومتی اسلامی پیشرفت و بعد تبلیغی اسلامی ایرانی پیشرفت بدست آمد و در نهایت مدل پژوهش توسط خبرگان تأیید شد.

کلیدواژه‌ها: مدیریت اسلامی؛ مدیریت اسلامی ایران پیشرفت؛ تحلیل مضمون

۱. دانشجوی دکترای تخصصی مدیریت، گروه مدیریت، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران
۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه مدیریت، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران
dmramazani@gmail.com
۳. عبدالله حجتی، استادیار گروه مدیریت، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.
۴. نادر بهلولی، استادیار گروه مدیریت، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.
۵. کریم اسکندری، استادیار گروه مدیریت، تهران، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مقدمه

بشر از ابتدای زندگی بر حسب فطرت خود همواره در جهت اجتماعی شدن و تأمین مایحتاج زندگی و رفع مشکلات و مئونات خود نیازمند همکاری و همیاری هموعان خود بوده است. (علیزاده، ۲: ۱۳۷۹). پیتر برگر^۱ جامعه شناس معروف معتقد است، جهان‌های ساخته دست انسان ذاتاً بی‌ثباتند و عامل بی‌ثباتی آنها خودخواهی انسانهاست (یوسف زاده، ۱۳۹۰: ۸۰). اسلام افق‌های رشد و کمال را در حد اعلاء (بی‌نهایت) برای انسانها ترسیم می‌کند. (نکوئی سامانی، ۱۳۸۷: ۲۵۲) از دیدگاه ابوریحان بیرونی، "دین بر خلاف عقل دارای ثبات و بقاء است و عقل در گذر زمان رشد می‌یابد." (مقیم، ۱۳۹۴: ۹۰). دین را می‌توان از منظرهای گوناگون مانند مدیریت، سیاست، اقتصاد، فلسفه، جامعه‌شناسی و غیره مورد بحث و گفتگو قرارداد. (خاکبان، ۱۳۹۷: ۸۸) قرآن کریم در آیه مبارکه ۵۹ سوره انعام می‌فرماید: «لَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ»؛ یعنی هیچ تر و خشکی نیست مگر اینکه در کتاب مبین ثبت است. (تفسیر المیزان، ج ۷: ۱۷۷-۱۸۴)؛ و یا هیچ تر خشکی نیست مگر آنکه در قرآن علم آن وجود دارد (تفسیر نور، ج ۳: ۴۷۴) در آیه ۲۱ سوره احزاب می‌فرماید: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» پیامبر خدا برترین الگو برای انسان است.

رسیدن به پیشرفت و رشد در زمینه‌های مختلف مانند اقتصادی، سیاسی، علمی و غیره نیازمند برنامه‌ریزی بلندمدت و لازمه آن هم داشتن الگوی مناسب است (کشتکار و رحمدل، ۱۳۹۶: ۱۴۱). الگوها و روش‌های غربی به دو دلیل با اشکال اساسی روبروست، اول اینکه به نیازهای انسان تک بعدی نگریده، دوم در مواردی حقایق و واقعیت‌ها را بنا به دلایلی خاص مورد تحریف قرارداد و ناکارآمدی الگوی غربی مشخص شده است (تولایی ۱۳۸۶، ۵۶ و ۵۷) جهت معرفی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت در پژوهش حاضر، مرور و مذاقه در تحقیقات پیشین صورت گرفت که همه آن‌ها حاوی مطالب آموزنده و مفید زیادی بودند؛ اما خلاء یا ضعف مطالعاتی به‌ویژه در بعد علمی نظیر آموزشی‌ها و پژوهش‌های لازم در علوم مختلف احساس می‌شود؛ که دارای اهمیت زیادی است چرا که انجام آن موفقیت و کارآمدی الگو را بالا خواهد برد. بعلاوه

1. Peter Berger

اینکه در تحقیقات انجام یافته غالباً مسائل بدیهی و عمومی مانند صداقت، راستگویی، عدالت، برنامه‌ریزی، سازماندهی، نظارت، عبادت، نرمش و اخلاق و نظایر آنها تکرار شده‌اند که ضمن تأیید جایگاه همه آنها در الگوی مدیریت اسلامی، ضرورت نگاه عمیق‌تر به موضوع احساس می‌گردد. دغدغه محقق حاضر، مسئله این پژوهش، معرفی ابعاد مختلف مدل اسلامی ایرانی پیشرفت است.

این پژوهش با هدف شناخت و معرفی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت صورت می‌گیرد که اهمیت مختلف علمی، آموزشی و پژوهشی مورد نیاز و سایر ابعاد و جنبه‌های ضروری را در راستای بهره‌مندی از این الگو فراهم کرده و به محققان هم در از بین بردن شکاف مطالعاتی می‌تواند کمک نماید.

سؤالات پژوهش در راستای تحقق هدف و با مراجعه به خبرگان و تأیید آنها مشخص شده‌اند.

سؤال کلی پژوهش: ابعاد الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت چگونه می‌باشد؟

تعاریف

مدیریت عبارت است از فرآیند برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و نظارت بر کار اعضای سازمان و کاربرد کلیه منابع قابل دسترس برای رسیدن به هدف‌های تعیین شده سازمان (استونر، ۱۹۹۰: ۷) مدیریت اسلامی عبارت است از علم و هنر فرآیند استفاده کارآمد و اثربخش منابع انسانی، مادی و معنوی از طریق برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل در یک محیط پویا در جهت تحقق اهداف سازمان یا جامعه در چارچوب احکام اسلام و تقرب الهی (نجات بخش اصفهانی و دیگران، ۱۳۸۸: ۷۴). در مدیریت اسلامی، نظام ارزشی اسلام، مدیریت مدیران مسلمان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در روش‌های عملی آنها اثر می‌گذارد و این به معنای صحیح مدیریت اسلامی است. (مصباح یزدی، ۱۳۷۶: ۲۸۳) الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مدلی از خرد و اندیشه ایرانی است برای رسیدن به آرمان اسلامی (امرائی نقل در سنچوری، ۱۳۹۳: ۸۳) از این نظر اسلامی است که بر مبنای نظری و فلسفه اسلامی و مبانی انسان‌شناختی اسلام استوار است. (فرمایشات مقام معظم رهبری، دانشگاه فردوسی ۱۳۸۵/۲/۲۵) و چون فکر و ابتکار ایرانی این را بدست آورده

می گوئیم ایرانی (همان منبع). الگو نقشه جامعی است برای حرکت به سوی تعالی (زرباف، ۱۳۹۲: ۱۴۷).

پیشرفت در نگاه اسلام اصالتاً یک اعتلای معنوی است که دارای آثار و برکات دنیائی زیادی بوده که در این نگاه پیشرفت هرگز یک مسیر خط مستقیم و بی وقفه را در جهت تمتع هر چه بیشتر از حیات دنیوی طی نمی کند. (آوینی، ۱۳۸۶: ۲۳۸)

مبانی نظری

همواره با گسترش تمدن بشری اهمیت مدیریت نیز در ابعاد مختلف خود را نشان داده است و این اهمیت در کشورهای پیشرفته نسبت به مناطق کمتر توسعه یافته، به مراتب مهم تر تلقی می گردد. متأسفانه تمرکز بر مدیریت در کشورهای غربی بیشتر به مسائل مربوط به تولید و عوامل آن می باشد و به ارزش های والای انسانی کمتر توجه شده است (متقی فر، ۱۳۷۹: ۱۷ و ۱۸).

مدیریت فرایند به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی، سازماندهی، بسیج منابع و امکانات، هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی بر اساس نظام ارزشی مورد قبول صورت میگیرد (رضائیان، ۱۳۹۵: ۸)

مدیریت فرایند برنامه ریزی، سازماندهی، تصمیم گیری، هدایت و کنترل برای استفاده بهینه از منابع در جهت رسیدن به اهداف سازمانی است (رایینز و جاج، ۲۰۰۹: ۲۰). مدیریت اسلامی در حکومت پیامبران آسمانی بر ضرورت زندگی اجتماعی انسان و بر واقعیت های حاکم بر جوامع انسانی تکیه دارد (عابدی جعفری و معصومی مهر ۱۳۹۵: ۲۲)

مدیریت اسلامی عبارت است از مدیریتی که براساس نظریه پردازی و تولید از سوی دانشمندان مسلمان که با تکیه بر مبنای اسلامی و مفروضات بنیادین آن با روش های مختلف اعم از تعبیدی و تعقلی به منظور ایجاد و بهبود رفتارها، روش ها، فنون، ابزار، ساختارها و الگوها برای رفع مسائل و مشکلات و تأمین نیازهای مادی و معنوی رشد و اعتلای جامعه اسلامی شکل می گیرد (نجاری، ۱۳۹۶: ۲۲)

مدیریت اسلامی تدبیر امور مربوط به تأمین نیازهای مادی و سعادت حقیقی (معاش و معاد) انسانها و هدایت جامعه از دنیا به سوی آخرت به منظور تقرب به خداوند متعال است (مقیم،

۱۳۹۴: ۵۶) مدیریت اسلامی هنر و علم به کارگیری صحیح امکانات در جهت رسیدن به اهداف مورد نظر است به نحوی که با موازین اسلامی مغایرت نداشته باشد. (طباطبائی و حاجی‌زاده، ۱۴۰۰: ۱۸۹) در مدیریت اسلامی نگاهی الهی و مکتبی وجود دارد (افضلی، ۱۳۹۶: ۹).

الگوی مدیریت اسلامی همان مدیریت علوی است که براساس اعتقاد به خدا، وحدت، رعایت ضابطه به جای رابطه، عمارت و آبادانی، راز داری، تمرکز به وظایف و انضباط و رفتار عادلانه، رعایت سلسله مراتب، تناسب شغل و تسلط و کنترل بر نفس می‌باشد. (رضائیان، ۱۳۹۴: ۷).

الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت الگویی است که در آن تمام چیزهایی که برای انسان در نظر گرفته می‌شود، مانند موضوعات فرهنگی، حقوقی، فلسفی، سیاسی، جامعه شناس و مدنی، همه حول محوری می‌چرخد که آن محور توحید است. (غفوری ۱۳۸۹: ۲۰۶).

الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت الگویی است مبتنی بر مبنای معرفت شناسی، هستی شناسی اسلامی در چارچوب حقوق و اخلاق اسلامی (واعظی؛ ۱۳۹۰: ۷۲).

مدیریت اسلامی یعنی آن بخش از مدیریت و فرآیند آن را که مستند به وحی الهی و منابع اسلامی باشد. وجه تمایز آن با دیگر مدیریت‌ها مبتنی بر وحی بودن، نبودن بهره‌کشی انسان از انسان مبتنی بر بودن ارزشهای متعالی، مطلق و ثابت و استوار بودن بر پایه تعالی کرامت و شرافت انسانها می‌داند، مدیریت اسلامی است (قبادی، ۱۳۷۸: ۱۲).

پیشینه پژوهش

جدول ۱. تحقیقات انجام یافته در مورد الگوهای مدیریت اسلامی ایران در داخل و خارج از کشور

ردیف	پژوهشگر یا پژوهشگران	عنوان و اهداف پژوهش و (روش شناختی)	نتایج حاصل از پژوهش
۱	علیا نسب (۱۳۹۴)	بررسی شاخص‌های مدیریت اسلامی (به روش کیفی، تحلیل محتوا)	توجه به مسائل روانشناختی، تعامل مستقیم با مردم، دانش‌افزایی، آگاهی، بازسازی روانی جامعه پس از بحران-توجه به مسائل اقتصادی و نظام ارزشی از جامعه شاخص‌های مهم هستند
۲	عابدی جعفری و	تحقیق در مورد	حاکمیت ارزشهای الهی، احترام به منزلت انسان،

جدول ۱. تحقیقات انجام یافته در مورد الگوهای مدیریت اسلامی ایران در داخل و خارج از کشور

ردیف	پژوهشگر یا پژوهشگران	عنوان و اهداف پژوهش و (روش شناختی)	نتایج حاصل از پژوهش
	معصومی مهر (۱۳۹۵)	ویژگیهای مدیریت اسلامی (به روش توصیفی تحلیلی)	رعایت اخلاق، خیرخواهی به هموعان، دین اساس زندگی، اولویت منافع عمومی بر شخصی، احساس مسئولیت، خودکنترلی، رسیدن به کمال، پاسخگو بودن، مدیریت امانت الهی است.
۳	دانائی فرد و همکاران (۱۳۹۴)	معرفی ویژگیهای مدیر اسلامی (به روش کیفی و مصاحبه نیمه ساختاریافته)	تقوای الهی-ایثار-حکمت و دانائی، شجاعت و اخلاص، مجاهدت مستمر، انعطاب پذیری و نظایر آنها از اهم ویژگیهای مدیران اسلامی است.
۴	قاسمی و سرپناه (۱۳۹۵)	ارائه چارچوبی برای تبیین ویژگیهای مدیران (به روش ترکیبی، تحلیل محتوا پرسشنامه)	حسن معاشرت با مردم، داشتن ویژگیها و استعدادهای شخصی اطاعت و بندگی خداوند، داشتن علم و دانائی، صبر و تجربه
۵	زارعی و همکاران (۱۳۹۵)	الگوی رهبری استراتژیک بر اساس نهج البلاغه (به روش کیفی، تحلیل محتوا)	داشتن هدف، تعیین مأموریت تشخیص اولویتهای عمل به آنها، الگو شدن عملی برای مردم، استفاده از تجارب دیگران، انتخاب درست نیروها و تعامل صحیح با نیروی انسانی
۶	خوش چهره و عظیمی (۱۳۹۳)	الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و منافع ملی (به روش تحلیل محتوی)	هدف گذاری، واقع بینی در مسائل داخلی و بین المللی آرمانی بودن و توجه به قانون اساسی
۷	الوانی و همکاران (۱۳۹۷)	بررسی الگوی مدیریت اسلامی بر اساس نامه ۵۳ نهج البلاغه (به روش کیفی و پرسشنامه دلفی)	ارتباط مستقیم مدیر و رهبر با مردم، ارشاد نمودن مردم، مدیر و رهبر خود عضوی از جامعه است، سازماندهی بر اساس کار و فعالیت، تناسب شغل و شاغل، شایستگی و تقوای مدیر، صلاحیتهای اخلاقی، سوابق نیک شخصی و خانوادگی، برنامه ریزی و اولویت برنامه های جامع، نظم و

نشریه علمی مدیریت اسلامی

جدول ۱. تحقیقات انجام یافته در مورد الگوهای مدیریت اسلامی ایران در داخل و خارج از کشور

ردیف	پژوهشگر یا پژوهشگران	عنوان و اهداف پژوهش و (روش شناختی)	نتایج حاصل از پژوهش
			زمان‌شناسی میانه‌روی و توکل، کنترل‌های لازم درونی و بیرونی و عدالت در پرداخت ها و مرزها
۸	چهار دولی و علیکرمی (۱۳۹۴)	معرفی الگوی مدیریت اسلامی در سیره شهدا (به روش کمی و پرسشنامه)	منش شهدا اخلاق محور است، پاکي و صلاحیت خانوادگی، خوش‌بینی نسبت به دیگران، ایثار و فداکاری، گذشت و پوزش‌پذیری. بینش شهدا توحید محوری است، تکلیف‌مداری ولایت‌مداری، بصیرت، علم و دانش، آینده‌نگری تولی، حسن تدبیر
۹	ایمانی حسنلویی (۱۳۹۵)	بررسی نظرات امام خمینی و امام خامنه‌ای جهت معرفی الگوی مدیریت اسلامی ایران (به روش تحلیل اسناد)	رفتار گروهی و سازمانی لازم برای مدیر مردم‌مداری، اغتنام فرصت، آخرت‌گرایی، تفکر راهبردی، ایمان به هدف، ثبات قدم قاطعیت، مقاومت و پایداری و غیره، خصوصیات لازم فردی مانند ساده زیستی، قناعت ورزی، سعه‌صدر، جرأت و شجاعت، صداقت، عدالت، اعتماد به نفس و داشتن خودسازی توکل، اخلاص، خدامحوری، خودباوری، خودکنترلی و غیره
۱۰	تاجمیر ریاحی و همکاران (۱۳۹۶)	بررسی الگوی مدیریت اسلامی (به روش کیفی، تحلیل مضمون)	شاخصه‌های این الگو عبارتند از مسئولیت‌پذیری، معادشناسی سعه‌صدر، ادب، امانتداری، خوش‌خلقی خیرخواهی اخلاق، شجاعت، مدارا و قدردانی، مثبت اندیشی، شکر گذاری عدالت.
۱۱	سلیمانی و احمدوند (۱۴۰۱)	الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (به روش توصیفی تحلیلی)	برخوردراری از عقاید عمیق اسلامی، توجه به فرهنگ و تمدن ایران، استفاده از سایر تجارب و شیوه‌ها برای پیشرفت و تحقق الگوی اسلامی ایرانی تا جایی که لطمه به اسلام و مذهب شیعه وارد نشود.
۱۲	کرامتی و همکاران (۱۴۰۰)	الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با هدف مشخص نمودن مفاهیم الگو بر اساس کتاب من	الگو پیامبر اسلام است، کتاب خدا و عترت، توجه به منابع طبیعی و خدادادی، مناسبت‌های اقتصادی در شهرها و مجتمع‌های زیستی مختلف، محور قراردادن

جدول ۱. تحقیقات انجام یافته در مورد الگوهای مدیریت اسلامی ایران در داخل و خارج از کشور

ردیف	پژوهشگر یا پژوهشگران	عنوان و اهداف پژوهش و (روش شناختی)	نتایج حاصل از پژوهش
		لا یحضره الفقه (روش تحقیق، توصیفی تحلیلی)	قسط و عدل از نتایج حاصل از این پژوهش برای پیشرفت الگوی اسلامی ایرانی می‌باشند.
۱۳	قربانپور و گلدانی (۱۴۰۱)	مقایسه تطبیقی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با هدف توسعه پایدار (به روش توصیفی تحلیلی)	با بررسی و تطبیق و مقایسه الگوهای مختلف نتیجه گرفتند که لازمه پیشرفت و توسعه پایدار علاوه بر توجه عمق به مسائل اسلامی و انقلابی باید توجه جدی به مسائل و موارد مختلف اجتماعی و محیط زیستی و نظایر آن معمول گردد.
۱۴	زارعی و زاغیان (۱۴۰۰)	مطالعه سبک زندگی خانواده اسلامی و نقش آن در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (با روش توصیفی تحلیلی)	این محققان نتیجه گرفتند چهار تدبیر از میان تدابیر مورد مطالعه از اهمیت ویژه برخوردار هستند مانند گسترش اشاعه اخلاق اسلامی، ترویج توحید و معارف وحیانی و الهی، ترویج سبک زندگی اسلامی و اعتلای منزلت اسلامی زنان با محوریت نقش مادری.
۱۵	عالی پور (۱۳۹۷)	بررسی مدل فناوری نرم جهت تأثیر آن بر الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت (مطالعه کیفی با رویکرد تفسیری روش تحلیل تم)	موارد مؤثر بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به این شرح بدست آورد: تولید فکر، فناوری‌های نرم اجتماعی، فناوری نرم فرهنگی، سبک زندگی اسلامی، فناوری نرم نظامی.
۱۶	عبدوس ستار عباسی، کاشف رحمن و آمانا بی بی (۲۰۱۰)	ارائه الگوئی از مدیریت اسلامی (به روش توصیفی)	این محققان نتیجه گرفتند: اطاعت محض در برابر الله، توجه کامل به رهنمودهای قرآن و سنت پیامبر اسلام. انسان در صورتی به آرامش و به صلح حقیقی جسم و اندیشه دست می‌یابد که مطیع خدا باشد.
۱۷	جنیده هاشم (۲۰۰۹)	شیوه مشخص کردن احیاء قوانین اسلام در سازمانها (به روش	نتیجه گرفته که امروزه بعضی کشورهایی که می‌خواهند با هویت اسلامی و الگوی اسلامی،

جدول ۱. تحقیقات انجام یافته در مورد الگوهای مدیریت اسلامی ایران در داخل و خارج از کشور

ردیف	پژوهشگر یا پژوهشگران	عنوان و اهداف پژوهش و (روش شناختی)	نتایج حاصل از پژوهش
		کتابخانه‌ای و میدانی)	مدیریت را اجرا کنند باید مبارزه با ظلم‌های مختلف از جمله ظلم سیاسی را در اولویت قرار دهند مانند کشور مالزی که به عنوان یک کشور مسلمان پروسه اسلامی سازی را پیاده کرده است.
۱۸	بیخاه رفیق (بی تا)	تحقیقی در دانشگاه نوادا آمریکا درباره پیامبر اکرم و سیره او به عنوان الگوی مدیریت اسلامی انجام داده (با روش و ابزار پرسش‌نامه)	او نتیجه گرفته که صفات پیامبر الگوی خوبی برای مدیریت اسلامی است مانند احترام و در خدمت مردم بودن، مورد اعتماد و امین مردم بودن، احترام به ارزشها و حقوق مردم، تعهدات، عهدها و میثاق‌ها ارتقاء زندگی مردم، صبر و ایمان و تواضع، همدردی و دوستی و غمخواری مردم انصاف و عقل‌گرایی و نظایر آن‌ها.

سؤال اصلی: الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت چگونه می‌باشد؟

سؤالات فرعی

- ابعاد فرهنگی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت کدام‌ها می‌باشند؟
- ابعاد اقتصادی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت کدام‌ها می‌باشند؟
- ابعاد حکومتی و سیاسی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت کدام‌ها می‌باشند؟
- ابعاد علمی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت کدام‌ها می‌باشند؟
- ابعاد اسلامی تبلیغی الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت کدام‌ها می‌باشند؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش برای طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از روش تحلیل مضمون استفاده شد. تحلیل مضمون^۱ یکی از روشهای کارآمد در تحلیل کیفی است (عابدی جعفری و همکاران،

1. Thematic Analysis

۱۳۹۱: ۱۵۹) این روش هم برای تفسیر داده‌ها در رویکرد استقرایی و هم در رویکرد قیاسی کاربرد دارد. می‌توان تحلیل مضمون را اینطور تعریف کرد، "روشی است برای شناخت، تشریح و گزارش الگوهای در میان داده‌ها" تحلیل مضمون حداقل کار سامان بخشیدن و توصیف مجموعه‌ای از داده‌های پژوهش به تفصیل‌های غنی شده است. هرچند گاه، از این هم فرامی‌رود (دهقانی بوده و پاشائی، ۱۳۹۹، ۲۴).

جدول ۲. خلاصه‌ای از روش‌شناسی این پژوهش

کیفی	نوع پژوهش
کاربردی	از بعد هدف
تفسیری	از دیدگاه فلسفی
تحلیل مضمون	استراتژی یا روش پژوهشی
مصاحبه باز و گوله برفی از خبرنگاران	ابزار پژوهش
استقرایی	رویکرد پژوهش
اکتشافی	ماهیت پژوهش

روش نمونه‌گیری، جامعه آماری و نمونه آماری

برای نمونه‌گیری این پژوهش از شیوه غیر احتمالی و از نوع مصاحبه گوله برفی از خبرنگاران استفاده شد این مصاحبه با سؤالات همسو با اهداف پژوهش که توسط خبرنگاران تأیید شدند انجام یافت. جامعه آماری کلیه افراد خبره که به روش گوله برفی (ارجاع زنجیره‌ای) انتخاب شدند و براساس اشباع نظری داده‌ها نمونه آماری ۴۵ نفر می‌باشد.

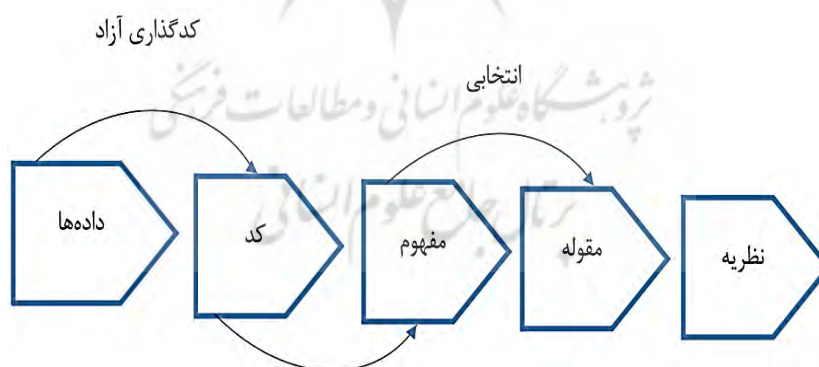
شاخص‌های خبرگان

- ۱- کلیه افراد دارای حداقل مدرک تحصیلی فوق‌لیسانس از دانشگاه‌ها یا حوزه‌های علمیه
- ۲- دارای حداقل ۵ سال سابقه کار در ادارات و سازمانها

جدول ۳. اطلاعات جمعیت‌شناسی مصاحبه‌شوندگان

متغیر		تعداد	درصد	درصد تجمیعی
جنسیت	مرد	۴۲	٪ ۹۳/۳	٪ ۹۳/۳
	زن	۳	٪ ۶/۷	٪ ۱۰۰
تحصیلات	دکتری	۱۴	٪ ۳۱/۱	٪ ۳۱/۱
	دانشجوی دکتری	۶	٪ ۱۳/۳	٪ ۴۴/۴
	فوق‌لیسانس	۲۵	٪ ۵۵/۶	٪ ۱۰۰
سن	زیر ۳۵ سال	۴	٪ ۸/۸	٪ ۸/۸
	بین ۳۵ تا ۴۵	۸	٪ ۱۷/۸	٪ ۲۶/۶
	بین ۴۶ تا ۵۵	۲۳	٪ ۵۱/۱	٪ ۷۷/۷
	بالاتر از ۵۵	۱۰	٪ ۲۲/۳	٪ ۱۰۰
سابقه خدمت	زیر ۵ سال	۲	٪ ۴/۴	٪ ۴/۴
	بین ۵-۱۰	۶	٪ ۱۳/۴	٪ ۱۷/۸
	بین ۱۱-۲۰	۱۲	٪ ۲۶/۶	٪ ۴۴/۴
	۲۰ سال به بالا	۲۵	٪ ۵۵/۶	٪ ۱۰۰
جمع		۴۵	٪ ۱۰۰	٪ ۱۰۰

برای تحلیل داده‌ها از کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شد، ارتباط کدگذاری و انجام فرایند تحلیل محتوا در شکل زیر نشان داده شد.

شکل ۱. ارتباط کدگذاری‌های و فرآیند تحلیل محتوا در این پژوهش (طیبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۲۹)

روایی و پایایی

برای تعیین قابلیت اعتماد داده‌های این پژوهش از تأیید خبرگان مشارکت کننده استفاده شد، بدین نحو که پس از استخراج کدهای اولیه و مضامین نتایج حاصل، توسط شرکت کنندگان در مصاحبه ارزیابی شد تا درستی برداشت و فهم پژوهشگر از پاسخ افراد را تأیید کنند. برای بررسی روایی هم از ضریب نسبی روایی محتوایی (CVR) استفاده شد. پرسشنامه‌ای که حاوی کدها و مضامین استخراج شده بود به خبرگان مربوط در پژوهش داده شد تا اعلام نظر کنند. براساس جدول تصمیم‌گیری لاوشه در صورتیکه برای یک آیتم مقدار محاسبه شده از ۶۲٪ بزرگتر بود، روایی یا اعتبار محتوای آن نیز پذیرفته می‌شد (حاجی‌زاده و اصغری، ۱۳۹۰: ۱۶). این مقدار برای آیتم‌های تحقیق، محاسبه و روایی هم مورد قبول گردید. بدین صورت روایی و پایایی این پژوهش مورد تأیید قرار گرفتند.

جدول ۴. نمونه‌ای از کدگذاری باز

کد	عبارت	کدهای اولیه
QA013	یکی از راه‌های مؤثر در الگوی مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت، مشورت مؤثر با متخصصان امر می‌باشد.	مشورت‌های مؤثر با متخصصان
QA014	موانع موجود در ارزش‌ها شناسانده شود.	شناخت موانع موجود در ارزش‌ها
QA015	نظام حقوقی - قضایی، نظام اقتصادی، نظام دفاع نظامی می‌بایست بر اساس آموزه‌های اسلامی بنا نهاده شود.	اسلامی بودن نظام حقوقی - قضایی
QA016	نظام حقوقی - قضایی، نظام اقتصادی، نظام دفاع نظامی می‌بایست بر اساس آموزه‌های اسلامی بنا نهاده شود.	اسلامی بودن نظام اقتصادی
QA017	نظام حقوقی - قضایی، نظام اقتصادی، نظام دفاع نظامی می‌بایست بر اساس آموزه‌های اسلامی بنا نهاده شود.	اسلامی بودن نظام خانواده
QA018	نظام حقوقی - قضایی، نظام اقتصادی، نظام دفاع نظامی می‌بایست بر اساس آموزه‌های اسلامی بنا نهاده شود.	اسلامی بودن نظام دفاع نظامی
QA019	بهترین خدمات در کشورهای اسلامی ارائه گردد.	ارائه بهترین خدمات در کشورهای اسلامی
QA020	برای اجرای مدل مدیریت اسلامی می‌بایست برنامه‌ریزی صحیح در کشور	برنامه‌ریزی صحیح در

کدهای اولیه	عبارت	کد
کشور	صورت گیرد.	
سیاست‌گذاری و تربیت مدیران مؤثر و کاردان	برای اجرای مدل مدیریت اسلامی می‌بایست به سیاست‌گذاری و تربیت مدیران مؤثر و کاردان توجه گردد.	QA021
توانمندسازی مدیران پاکدست	مقوله توانمندسازی مدیران پاکدست در اولویت قرار گیرد.	QA022
توجه به مدیریت محیط‌زیست	به مدیریت محیط‌زیست، مدیریت منابع انسانی، مدیریت دانشی، به مدیریت بحران، مدیریت تولیدات اطلاعات، مدیریت فناوری و مدیریت بهداشت توجه گردد.	QA023

یافته‌های پژوهش

مصاحبه‌ها با طرح ۵ سؤال در پژوهش حاضر در مورد مدل مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت صورت گرفت و فرایند انتزاعی سازی داده‌ها طی کدگذاری‌های باز، محوری و انتخابی به شرح زیر انجام یافت.

الف) کدگذاری باز

کدگذاری باز فرایند تحلیلی است که از طریق مفاهیم شناسایی شده و ویژگی‌ها و ابعاد آن داده‌ها کشف می‌شود (نقل در صفر پور، ۱۴۰۰: ۱۱) ابتدا هر یک از مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی متن آن‌ها به صورت جمله به جمله بررسی شدند و پیام اصلی یا مفهوم کلیدی استخراج شد که یک سطح انتزاعی اولیه است (طیبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۳۲) این کار تا مصاحبه آخر ادامه یافت و نکات جدید که ایجاد شد به عنوان یک کد ثبت و برچسب مفهومی به آن داده شد. حاصل بررسی داده‌ها و مفهوم یابی عبارات در جدول ۵ درج گردید.

جدول ۵. فهرست مقوله‌ها و مفاهیم ناشی از کدگذاری محوری و انتخابی

کد	کدهای اولیه	مفاهیم	مقوله‌ها
QD002	عدم استفاده از فرهنگ بیگانه	ترویج فرهنگ اسلامی	جنبه ترویجی فرهنگ
QD019	توسعه فرهنگ غنی اسلام		
QD028	گسترش فرهنگ نماز جماعت		

جدول ۵. فهرست مقوله‌ها و مفاهیم ناشی از کدگذاری محوری و انتخابی

کد	کدهای اولیه	مفاهیم	مقوله‌ها
QD028	فرهنگ دفاع از اسلام		
QD037	ترویج فرهنگ پرهیزگاری		
QD043	ارتقای فرهنگ بصیرت عمومی		
QD049	گسترش اخلاق اسلامی		
QB029	گسترش گردشگری		
QD003	احترام به دیگر فرهنگ‌ها	ترویج فرهنگ احترام	
QD010	احترام به دیگر زبان‌ها		
QD012	جلوگیری از تحقیر اسلام و مسلمین		
QD036	پرهیز از اختلافات قومی و قبیله‌ای		
QA070	عدم ایجاد فاصله و تفرقه بین مذاهب		
QA054	احترام به تمدن‌ها	ترویج فرهنگ خانواده	
QD023	تحکیم روابط خانوادگی		
QD024	ترویج ازدواج آسان		
QD025	ترویج فرزندآوری		
QD026	تربیت صحیح فرزندان		
QD027	مقابله با فرهنگ تجرد	جنبه ترویج علم	
QD017	آگاهی دادن به جوانان و افراد		
QC003	آموزش نیروهای مدیریتی		
QC014	تدریس خلاقیت در دانشگاه‌ها		
QB012	رشد آموزش‌های بهداشتی		
QB013	رشد آموزش‌های دفاعی	ترویج پژوهش	
QA067	برقراری تعلیمات سطوح مختلف آموزش به طور رایگان		
QD034	انتشار مقالات علمی - اسلامی		
QB005	تولید اطلاعات و دانش بومی		
QA081	ایجاد فرصت پژوهشی برای نخبگان	ترویج همکاری‌های	
QD048	استفاده از رایانه و فناوری		

جدول ۵. فهرست مقوله‌ها و مفاهیم ناشی از کدگذاری محوری و انتخابی

کد	کدهای اولیه	مفاهیم	مقوله‌ها
QB026	استفاده از تجربیات و علم اقتصاددانان	علمی	
QA064	استفاده از پتانسیل‌های حوزه و دانشگاه		
QC011	استفاده از ظرفیت‌های درونی		
QB002	کنترل تورم		
QB018	عدم وابستگی اقتصادی به بیگانگان		
QB032	تقویت تولید ناخالص ملی		
QE011	ایجاد عدالت اقتصادی		
QB003	اقتصاد سالم		
QB048	وضع قوانین صحیح اقتصادی		
QB004	گسترش مشاغل مولد		
QD020	امید به زندگی	ارتقای سطح زندگی	
QB001	حمایت از اقشار کم درآمد		
QA041	کم کردن فاصله بین فقیر و غنی		
QA063	توزیع عادلانه ثروت، قدرت، دانش		
QC007	پیش‌بینی‌های لازم برای مقابله با تحریم‌ها		
QC008	فعالیت‌های دیپلماسی خنثی‌سازی تحریم		
QB006	استفاده از بازارهای جهانی		
QB014	تنظیم صادرات و واردات تولیدات بخش کشاورزی		
QB039	تولید و فروش مشترک بین کشورهای منطقه		
QB049	استفاده از الگوهای اقتصادی کشورهای موفق		
QB007	استاندارد نمودن تولیدات و خدمات	ترویج تولیدات ملی	
QB022	جلوگیری از خام‌فروشی		
QB031	عدم اتکاء به نفت		
QB010	به‌کارگیری بخش خصوصی	گسترش خصوصی‌سازی	
QB011	به‌کارگیری تعاونی‌ها		
QB011	آزادسازی اقتصادی		

جدول ۵. فهرست مقوله‌ها و مفاهیم ناشی از کدگذاری محوری و انتخابی

کد	کدهای اولیه	مفاهیم	مقوله‌ها
QC004	توسعه توانمندی‌های منطقه	همکاری‌های بین‌المللی	
QA012	تیم‌سازی با کشورهای مسلمان		
QC005	مبارزه با بحران‌های منطقه		
QE002	همسویی اهداف حکومتی با اهداف اسلامی		
QD008	مدیریت جهادی		
QA033	وجود تعامل سازنده بین مدیران		
QA066	پاسخگویی دولت در تمام امور		
QA053	شایسته‌سالاری	نقش رفتاری حاکمان	
QA022	توانمندسازی مدیران پاک‌دست		
QA044	حفظ قدرت تصمیم‌گیری مدیران در امور مختلف		
QA045	پرهیز از دیوان‌سالاری		
QA023	توجه به مدیریت محیط‌زیست		
QA024	توجه به مدیریت منابع انسانی		
QA026	توجه به مدیریت بحران		
QA027	توجه به مدیریت تولیدات اطلاعات	نقش نظارتی حاکمان	
QA061	ترویج دولت الکترونیک		
QE008	برنامه متمر ثمر حاکمان اسلامی		
QC018	به روز کردن برنامه‌های تولیدی و خدماتی		
QA020	برنامه‌ریزی صحیح در کشور		
QA021	سیاست‌گذاری و تربیت مدیران مؤثر و کاردان		
QE015	حمایت‌های مردمی		
QE016	حمایت‌های عقلایی	جنبه برنامه‌ریزی - اصلاحی	
QB047	حامی کشورهای همسایه		
QE004	مبلغان راستین اسلام		
QD005	نهادینه کردن ارزش‌های اسلامی		
QD009	سبک زندگی اسلامی		

نشریه علمی مدیریت اسلامی

جدول ۵. فهرست مقوله‌ها و مفاهیم ناشی از کدگذاری محوری و انتخابی

کد	کدهای اولیه	مفاهیم	مقوله‌ها
QD013	جلوگیری از تبلیغ علیه اسلام		
QD029	گسترش حقوق بشر اسلامی		
QD040	گسترش مناسبات اسلامی		
QA002	تقویت اعتقادات اسلامی		
QA003	رشد معنویت		
QA042	حمایت‌های مردمی	جنبه حمایتی	
QA043	حمایت‌های عقلایی		
QA075	تبلیغ صحیح اندیشه‌های اسلامی		
QD005	نهادینه کردن ارزش‌های اسلامی	اشاعه اسلام حقیقی	
QD013	جلوگیری از تبلیغ علیه اسلام		
QD040	گسترش مناسبات اسلامی		
QA002	تقویت اعتقادات اسلامی		
QA043	جذب حداکثر مردم برای اسلام		
QA075	تبلیغ صحیح اندیشه‌های اسلامی	ترویج ارزش‌های اسلامی	جنبه اسلامی - تبلیغی
QE010	عمل به احکام اسلام		
QD018	رعایت حجاب		
QD041	امر به معروف و نهی از منکر		
QB023	خمس، زکات و مالیات		
QE013	پیروی از قرآن	پیروی از اسلام	
QE014	پیروی و اطاعت از معصومین		
QA004	اطاعت از ولایت فقیه		
QA073	مهدویت		
QA058	الگوگیری از حضرت علی (ع) در دوران حکومت	حاکمان اخلاق مدار	
QE005	درستکاری حاکمان اسلامی		
QD021	راستی و درست‌کاری حاکمان اسلامی		
QA052	قانع بودن دولت مردان و مدیر صلاحیت‌دار		

جدول ۵. فهرست مقوله‌ها و مفاهیم ناشی از کدگذاری محوری و انتخابی

کد	کدهای اولیه	مفاهیم	مقوله‌ها
QD030	مبارزه با دروغ	مبارزه با فساد اخلاقی	
QD033	مبارزه با بدرفتاری		
QC021	برخورد با تخلف کنندگان		
QB036	مبارزه با مواد مخدر		
QB037	جلوگیری از ثروت‌اندوزی افراد		
QA051	مبارزه با ظلم و فساد		
QB025	اقتصاد اخلاق محور	ترویج اخلاقیات	
QB045	کمک به محرومان		
QB046	قناعت و سازگاری		
QA050	برقراری عدالت		
QA056	توجه به صلح و آرامش		
QA079	تقویت روحیه اعتمادسازی		
QD006	شهادت طلبی	ترویج روحیه مبارزه طلبی	
QD007	مبارزه با ظلم		
QD014	جلوگیری از توطئه‌ها		
QA057	تقویت توان نظامی		
QA078	تأمین امنیت در کشور		
QA065	جلوگیری از هرج و مرج		

ب) کد گذاری محوری یا سطح دوم

در این مرحله پژوهشگر داده‌های کدگذاری شده در مرحله قبل را با یکدیگر مقایسه نموده و به صورت مفهیمی که با هم تناسب دارند در می‌آورد، هر یک از کدهای باز را با سایر کدها مقایسه و کدهای مشابه را در یک گروه قرار می‌دهند و به مفاهیم جدید می‌رسند که مفهوم‌سازی و یافتن ارتباطات بین مفاهیم در سطح بالاتری از انتزاع است (همان، ۴۳۰ و ۴۳۲) در این پژوهش هم به همین روال جهت مفهوم‌سازی بر اساس منطق مقایسه مستمر، کدهای اولیه را باهم مقایسه کرده و به طور مکرر بررسی شدند و با توجه به ارتباط فی‌مابین و سنخیت و تجانس مفهومی، دسته‌بندی

و در طبقه مفهومی کلانتری سازماندهی شدند. چارمز نیز گوهر اصلی این مرحله را کشف ارتباط و چسبندگی میان معانی و مفاهیم میداند (چارمز، ۲۰۰۶، نقل در فراست خواه، ۱۳۹۶: ۱۷۰) از این رو براساس کدگذاری محوری و انتخابی تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه در جدول ۶. تبیین شدند.

جدول ۶. کدگذاری انتخابی

مفاهیم	مقوله‌ها	مفاهیم	مقوله‌ها
عوامل درونی اقتصادی		ترویج فرهنگ اسلامی	بعد فرهنگی اسلامی - ایرانی پیشرفت
ایجاد رفاه اقتصادی		ترویج فرهنگ احترام	
ارتقای سطح زندگی		ترویج فرهنگ خانواده	
مقابله با تحریم‌های اقتصادی	بعد اقتصادی اسلامی - ایرانی پیشرفت	ترویج آموزش	بعد علمی اسلامی - ایرانی پیشرفت
عوامل بین‌المللی اقتصادی		ترویج پژوهش	
ترویج تولیدات ملی		ترویج همکاری‌های علمی	
گسترش خصوصی سازی		اشاعه اسلام حقیقی	بعد رفتاری اسلامی - ایرانی پیشرفت
همکاری‌های بین‌المللی		ترویج ارزش‌های اسلامی	
نقش دولت		پیروی از اسلام	
نقش رفتاری حاکمان	بعد حکومتی اسلامی - ایرانی پیشرفت	حاکمان اخلاق‌مداری	
نقش نظارتی حاکمان		مبارزه با فساد اخلاقی	
جنبه برنامه‌ریزی - اصلاحی		ترویج اخلاقیات	
جنبه حمایتی		ترویج روحیه مبارزه‌طلبی	

ج) کد گذاری انتخابی

کد گذاری انتخابی فرایند یکپارچه سازی و بهبود مقوله هاست (نقل در دانایی فرد و همکاران،

۱۳۹۵: ۱۰۰)

این کد گذاری مرحله (پدیدایی نظریه) است. (فراست خواه، ۱۳۹۶: ۱۸۶) در این مرحله از این پژوهش برقراری نوعی یکپارچگی در کدها، مفاهیم و مقوله ها برای نیل به نظریه نهایی به وجود آمد. کدهای حاصل از مرحله محوری با توجه به مضامین مشترک و تنجاس خاص در بار معنایی در طبقه بالاتری کد گذاری شده، تحت مقوله ای در طبقه نهایی سازماندهی شدند مثلاً به علت تنجاس مفاهیم ترویج فرهنگ اسلامی و ترویج فرهنگ احترام و ترویج فرهنگ خانواده که حاصل مرحله دوم بودند، در طبقه نهایی یا سوم تحت عنوان (بعد فرهنگی اسلامی ایرانی پیشرفت) معرفی شدند، سایر ابعاد نیز به همان ترتیب در جایگاه خود سازماندهی و مشخص شدند و در نهایت بر اساس پاسخ خبرگان به پنج سؤال پژوهش مدل مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت در پنج بعد به دست آمد. به دلیل محدودیت صفحات صرفاً کدهای مستخرج از مصاحبه با یکی از مصاحبه شوندگان به عنوان نمونه در جدول ۸ آورده شد.

جدول ۷. نمونه ای از مصاحبه با یکی از مصاحبه شوندگان

کدهای سؤالات	عبارات	کدهای اولیه (شاخص ها)
QA002	اعتقادات اسلامی در کشور تقویت شود	تقویت اعتقادات اسلامی
QA003	رشد معنویت در جامعه مورد توجه باشد.	اشاعه اسلام حقیقی
QA022	توانمندسازی مدیران پاکدست در اولویت باشد	توانمندسازی مدیران
QA041	فاصله موجود بین طبقات غنی و فقیر کم شود	کم کردن فاصله فقیر و غنی
QA061	علم روز در دولت استفاده و دولت الکترونیک برقرار شود و نظارت درست بر آنها	استفاده از علم روز و دولت الکترونیک و نظارت درست
QB006	برای تقویت اقتصاد باید سهمی از بازارهای بین المللی داشت و از آن بازارها استفاده شود.	استفاده از بازارهای بین المللی
QB007	برای داشتن اقتصاد موفق تولیدات و خدمات در همه زمینه ها استاندارد شود	استاندارد کردن تولیدات و خدمات
QB017	خودکفایی و عدم وابستگی به بیگانگان	خودکفایی اقتصادی

جدول ۷. نمونه‌ای از مصاحبه با یکی از مصاحبه شوندگان

کدهای سؤالات	عبارات	کدهای اولیه (شاخص‌ها)
QB027	از سوء استفاده ها و رانت خواری ها جلوگیری شود وضع زندگی و معیشت مردم در کشور باید بهتر شود	جلوگیری از رانت و سوء استفاده
QB030	وضع زندگی و معیشت مردم در کشور باید بهتر شود به نفت اتکاء نشود و این وضع اصلاح شود	توجه به معیشت مردم
QB031	به نفت اتکا نشود و این وضع اصلاح شود.	عدم اتکاء به درآمد نفت
QB041	منافع کشور مدنظر باشد	توجه به منافع دسته جمعی
QB049	از الگوهای موفق سایر کشورها استفاده شود	استفاده از الگوهای موفق اقتصادی
QC010	در کشور سعی شود از تحریم‌ها به عنوان فرصت استفاده شود	تبدیل تحریم‌ها به فرصت
QC014	تدریس و پیگیری خلاقیت بین جوانان در دانشگاهها	تدریس درس خلاقیت در دانشگاهها
QC016	به افکار دانشمندان اسلامی بیشتر توجه شود	تبادل افکار بین دانشمندان اسلامی
QC018	برنامه‌های اقتصادی جهت جهانی سازی اقتصادی اسلامی تقویت شود	تقویت برنامه‌های اقتصادی
QC021	از اختلاس، تخلف و سوء استفاده های اقتصادی جلوگیری شود	برخورد با متخلفان اقتصادی
QD06	روحیه ایثار و شهادت طلبی در بین مردم و مسئولان تبلیغ و تقویت شود	تقویت روحیه شهادت طلبی بین مردم و مسئولان
QD07	تقویت روحیه مبارزه با ظلم بین مردم و مسئولان	تقویت روحیه مبارزه با ظلم بین مردم و مسئولان
QD020	امید به زندگی در جامعه و کشور تقویت شود	تقویت و ارتقاء امید به زندگی
QDO21	راستی و درستی مخصوصاً بین حاکمان تقویت شود	تقویت و رشد راستی و درستی
QDO24	از دواج آسان در بین جوانان مطابق فرهنگ اسلامی در خانواده‌ها	ترویج ازدواج آسان
QDO26	تربیت صحیح فرزندان در خانواده‌ها برابر فرهنگ اسلامی	تربیت صحیح فرزندان
QD039	برای رشد حکومت اسلامی در کشور باید فرهنگ اسلام تقویت شود	ترویج فرهنگ اسلامی

جدول ۷. نمونه‌ای از مصاحبه با یکی از مصاحبه شونده‌گان

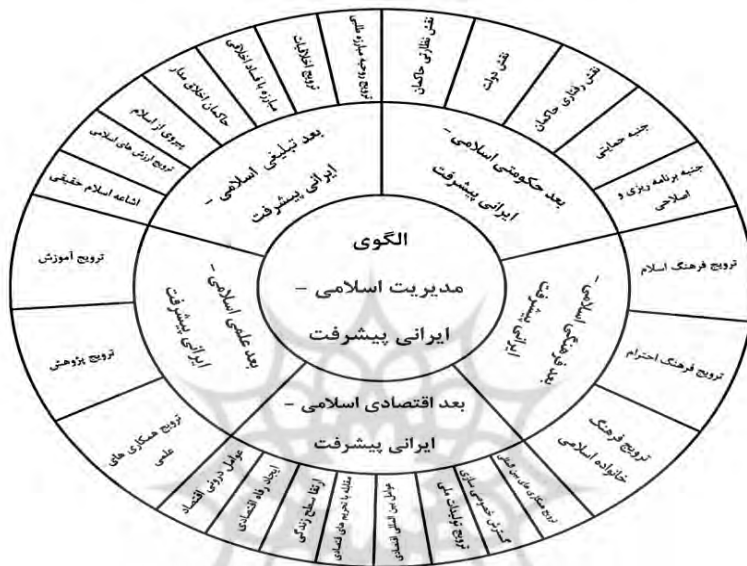
کدهای سؤالات	عبارات	کدهای اولیه (شاخص‌ها)
QE001	حاکمان برای پیشرفت مبانی اسلامی نقش مثبت ایفا کنند	حاکمان نقش مثبت ایفا کنند
QE008	درستکاری و خدمت صادقانه باعث متمر ثمر شدن برنامه‌ها می‌شود.	حاکمان برنامه‌های متمر ثمر داشته باشند
QE016	از حمایت‌های عقلایی و مردمی بهره گرفته شود	حمایت عقلایی مردم

جدول ۸. خلاصه‌ی جدول فوق

مقوله‌ها	مفاهیم استخراج شده	کدها
بعد فرهنگی اسلامی ایرانی پیشرفت	ترویج فرهنگ اسلامی	QA002, QD039
	ترویج فرهنگ صحیح خانواده	QD026, QD024, QD021
بعد علمی - اسلامی ایرانی پیشرفت	ترویج آموزش	QC014
	ترویج همکاری‌های علمی کشور	QC016
بعد تبلیغی اسلامی - ایرانی پیشرفت	اشاعه اسلام حقیقی	A0003
	مبارزه با فساد اخلاقی	QC021, QB027
	ترویج اخلاقیات	QB041
	ترویج روحیه مبارزه	QD006, QD007
بعد اقتصادی اسلامی - ایرانی پیشرفت	مقابله با تحریم‌های اقتصادی و تبدیل تهدید به فرصت	QC010
	ارتقاء سطح زندگی مردم	QA041, QB030, QD020
	عوامل درونی اقتصاد	QB017, QB031
	عوامل بین‌المللی	QB041, QB049, QB006
	ترویج تولیدات ملی	QB007
	نقش رفتاری حاکمان	AQ022, QA061
	نقش نظارتی حاکمان	
بعد حکومتی اسلامی - ایرانی پیشرفت	نقش برنامه‌ریزی اصلاحی	QC018, QE008
	نقش سازنده دولت	QE001
	نقش حمایتی (جلب حمایت مردمی)	QE016

مدل نهایی پژوهش

با توجه به کدگذاری ها و مفاهیم و مقوله‌بندی‌ها، مدل مدیریت اسلامی ایرانی پیشرفت در پنج بعد؛ بعد فرهنگی، اقتصادی، حکومتی، علمی و تبلیغی طبق شکل زیر معرفی شد.

شکل ۲. مدل پژوهش

نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش ارائه مدل اسلامی ایرانی پیشرفت با رویکرد کیفی و استفاده از روش تحلیل مضمون می‌باشد. اطلاعات لازم طی مصاحبه باز و پرسش از خبرگان جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردید. در بخش مبانی نظری ابتدا تعاریف از مدیریت، مدیریت اسلامی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از دیدگاه صاحب نظران و نویسندگان آورده شد و سپس در قسمت پیشینه، تعدادی از پژوهش‌های مرتبط از منابع معتبر و دانشگاهی بررسی شدند و ملاحظه گردید که در همه آنها مطالعات ارزشمندی صورت گرفته از جمله، زارعی و همکاران (۱۳۹۸). بررسی الگوی رهبری استراتژیک بر اساس نهج البلاغه را انجام دادند و داشتن هدف و تعیین مأموریت، تشخیص اولویت‌ها و عمل به آنان، استفاده از تجارب دیگران و نظایر آن را از عوامل مهم این الگو معرفی

کردند. عالی پور (۱۳۹۷). فناوری نرم و تأثیر آن را بر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بررسی کرده و تولید فکر و فناوری نرم فرهنگی و سبک زندگی اسلامی و فناوری نرم اجتماعی، فناوری نرم نظامی را از عوامل مؤثر و چشمگیر دانست. زارعی و زاغیان (۱۴۰۰). مطالعه سبک زندگی خانواده و نقش آن در الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی را انجام دادند و چهار تدبیر مؤثر در آن را معرفی کردند مانند گسترش و اشاعه اخلاق اسلامی، ترویج توحید و معارف الهی، ترویج سبک زندگی اسلامی و اعتلای منزلت اسلامی زنان با محوریت نقش مادری. (الوانی و همکاران (۱۳۹۷)).

در رابطه با الگوی مدیریت اسلامی بر اساس نامه ۵۳ نهج البلاغه را بررسی و مواردی مانند ارتباط مستقیم مدیر با مردم و ارشاد نمودن آنها، سازماندهی بر اساس کار و فعالیت، تناسب شغل و شاغل، شایستگی و تقوای الهی، صلاحیت اخلاقی و خانوادگی، زمان شناسی، میانه روی، عدالت و نظم، توکل، کنترل و نظارت، عدالت در پرداخت ها و دستمزدها و برنامه ریزی های صحیح را در پیشرفت امور معرفی کردند. عبدوس ستار عباسی و کاشف رحمن (۲۰۱۰). ارائه الگویی از مدیریت در اسلام را بررسی و نتیجه گرفتند، اطاعت محض از خدا، توجه به رهنمودهای قرآن و سنت پیامبر (ص) و صلح و آرامش در سایه اطاعت از خدا مهم ترین عوامل پیشرفت و موفقیت الگو است. سلیمانی و احمدوند (۱۴۰۱). این محققین نتیجه گرفتند که توجه به امر مهم فرهنگ و تمدن و استفاده از تجربیات مختلف برای موفقیت و پیشرفت الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت لازم و ضروری است تا جایی که به اسلام و مذهب تشیع آسیب نرساند. ایمانی (۱۳۹۵). الگوی مدیریت اسلامی ایرانی از دیدگاه امام خمینی (ره) و امام خامنه ای را موارد مهمی مانند مردم داری، اغتنام فرصت، رفتار گروهی و سازمان یافته، ثبات قدم و قاطعیت، قناعت، تفکر راهبردی، آخرت گرایی، داشتن هدف عدالت، صداقت اعتماد به نفس و سعه صدر، خودسازی، خدامحوری، توکل و خودکنترلی و نظایر آن، معرفی نمود. تاجمیر ریاحی و همکاران (۱۳۹۶). شاخص هایی نظیر مسئولیت پذیری، اخلاق و ادب، امانتداری و شجاعت و خیرخواهی، مدارا، شکرگزاری و عدالت را در پیشرفت الگوی اسلامی-ایرانی نتیجه گرفتند. کرامتی و همکاران (۱۴۰۰) الگو بودن پیامبر اسلام، استفاده از کتاب خدا و عترت، توجه به منابع طبیعی و خدادادی و مناسبت های اقتصادی و نظایر آن را برای الگو مهم معرفی کردند. قربانپور و گلدانی (۱۴۰۱). این محققین طی تحقیقاتی، با مقایسه تطبیقی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با هدف توسعه پایدار لازمه پیشرفت را علاوه بر

توجه عمیق به مسائل اسلامی و انقلابی توجه جدی به مسائل اجتماعی و ضروریات محیط زیست و نظایر آن را هم مهم دانستند. بدین نحو و با بررسی و مقایسه تحقیقات پیشین با تحقیق حاضر، نتیجه گرفته شد که، در آنها تشابه زیادی با این پژوهش در مواردی مانند، صداقت، امانت، تلاش، اخلاق، مدارا، درستکاری، برنامه‌ریزی، سازماندهی، نظارت، تلاش، شرایط خانوادگی، خیرخواهی، شجاعت، شکرگزاری، توکل و غیره وجود دارد؛ اما به ابعاد مهم علمی نظیر آموزش‌ها و پژوهش‌های مختلف و همکاری‌های علمی توجه لازم نشده که تا حدی خلأ مطالعاتی در آنها ملاحظه گردید. پژوهش حاضر ضمن شمول موارد مشابه حاصل از پژوهش‌های پیشین، به منظور تعمیق مطالعات و رفع خلأ موجود، در حد امکان و بضاعت، مدلی در پنج بعد فرهنگی، اقتصادی، علمی و پژوهشی، سیاسی و حکومتی، تبلیغی اسلامی، معرفی کرده، اطلاعاتی را در اختیار قرار می‌دهد که در نوع خود تازگی دارد.

بر اساس پاسخ‌های حاصل از سؤالات پژوهش، جهت عملیاتی و اجرایی شدن بهتر مدل به دست آمده مواردی پیشنهاد می‌گردد.

- در مورد اجراء بهتر بعد فرهنگی مواردی مانند، ترویج فرهنگ دفاع از اسلام، عدم استفاده از فرهنگ غربی گسترش نماز جمعه و جماعت، گسترش فرهنگ خانواده اسلامی، تربیت صحیح فرزندان.
- در بعد اقتصادی مواردی مانند عدالت، حمایت از اقشار کم درآمد، استفاده از پتانسیل‌های موجود در بخش خصوصی، اشتغال پایدار، کنترل تورم، فعال نمودن دیپلماسی اقتصادی، ارتقاء سطح رفاه و زندگی مردم، مقابله با تحریم‌های اقتصادی، وضع قوانین صحیح اقتصادی، مشاغل مولد، استفاده از بازارهای جهانی و فرصت‌های آن، جلوگیری از خام‌فروشی و تک محصولی بودن.
- در بعد ترویج علم هم ترویج آموزش‌های مختلف مانند آموزش نیروی کار، آگاهی دادن مستمر به نوجوانان و جوانان و همه اقشار مختلف، تولید دانش بومی، آموزش‌های بهداشتی، مهارت‌های زندگی، نظامی، آموزش رایگان در سطح عمومی و حتی بالاتر، تقویت و گسترش پژوهشگاه‌های مختلف برحسب نیازهای روز و حمایت از پژوهشگران در حوزه‌های علمی و دانشگاه‌ها و پژوهشکده‌ها.

- در خصوص بعد سیاسی و حکومتی، مواردی مانند برقراری شایسته سالاری در سطوح مختلف صف و ستاد، پرهیز از دیوان سالاری، برنامه ریزی های متناسب. مدیریت بحران و اطلاعات و دولت الکترونیک، اصلاح مستمر اشکالات اجرایی در دستگاه ها و نظارت مؤثر بر آنها، مقابله با هر نوع فساد در ادارات و جامعه، حفظ امنیت و همسویی هر چه بیشتر حاکمان با اهداف و ارزش های اسلامی و جلب هر چه بیشتر اعتماد عمومی.
- در مورد اجرایی شدن بهتر بعد اسلامی تبلیغی هم مواردی مانند، تبلیغ اسلام راستین و ارزش های والای الهی و انسان ساز آنها، اطاعت از ولایت فقیه و پیروی از تعالیم معصومین (علیهم السلام). تبلیغ صحیح در راستای عمل به احکام اسلام و پیروی از قرآن، تبلیغ مفید و مستمر در حوزه اخلاق اسلامی.
- این مدل برای محافل دانشگاهی و پژوهشگران می تواند راهنمای باشد تا مدل ها و الگوهای جامع تر و سازنده تری در آینده ارائه نمایند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- قرآن (۱۳۸۸). ترجمه محمد مهدی فولادوند، تهران: دارالقرآن.
- استونر، جیمز ای اف؛ آراد فریمن؛ دانیل گیلبرت (۱۳۷۹). مدیریت، ترجمه پارسائیان و اعرابی، جلد اول، تهران: پژوهش‌های فرهنگی.
- افضلی، علیرضا (۱۳۹۶) مدیریت اسلامی، مدیریت مبنی بر سنت‌های الهی، همایش علوم انسانی، دوره ۴، ص ۹-۴۰.
- آوینی، سید مرتضی (۱۳۸۶). توسعه و مبانی تمدن غرب، تهران: ساقی.
- بخت آزما محمد و حسین زاده اقدم، مریم (۱۳۹۶). مدیریت اسلامی با تکیه بر شیوه‌های رهبری امام علی (ع)، تهران: انتخاب.
- بیخاه، رفیق (بی‌تا). مدیریت اسلامی در سیره و سنت پیامبر (ص)، تحقیقی از بنیاد اسلامی دانشگاه نوادا آمریکا، ص ۱-۴.
- پورعزت، علی اصغر (۱۳۹۵). مدیریت ما، چاپ هفتم، تهران: بنیاد نهج البلاغه.
- تاجمیر ریاحی، جواد؛ صفری، علی؛ شاملو، نصرالله (۱۳۹۶). تبیین ابعاد رهبری سازمانی بر مبنای نظام ارزشی اسلام با استفاده از آموزه‌های نهج البلاغه، مدیریت اسلامی. سال ۲۵، ش ۲، ص ۹۳.
- تولایی، روح‌الله (۱۳۸۶). الگویی برای شناخت مدیریت اسلامی، پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، سال چهارم شماره ۱، ص ۵۶ - ۵۷.
- چهاردولی، عباس؛ علی‌کرمی، رسول (۱۳۹۴). الگوی مدیریت اسلامی با تکیه بر سیره شهدا، مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی علوم انسانی، دوره ۲، شماره ۶، ص ۴۵۸.
- حبیبی، سیدجمال؛ ملکی، محمدرضا؛ دلگشایی، بهرام (۱۳۹۵). تدوین پایان‌نامه، رساله طرح پژوهشی و مقالات علمی، چاپ هشتم، تهران: فردوس.
- حاجی زاده، ابراهیم؛ اصغری، محمد (۱۳۹۷). مدل آماری و تجزیه و تحلیل بیولوژیکی، چاپ اول، تهران: جهاد دانشگاهی.
- خاکبان، سلیمان (۱۳۹۷). ضرورت و آینده دین از منظر مدرنیسم و پست مدرنیسم، قیسات، سال ۲۳، پائیز ۱۳۹۷، شماره ۸۹، ص ۸۷-۱۰۸.
- دانایی فرد، حسن؛ الوانی، سیدمهدی؛ آذر، عادل (۱۳۹۵). روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت، چاپ چهارم، تهران: صفار.
- دانایی فرد، حسن؛ باقری کنی، مصباح‌المهدی؛ حجازی فر، سعید (۱۳۹۴). شناسایی مؤلفه‌های سازمان‌های فضیلت‌محور و جهادی، مدیریت اسلامی، سال ۲۶، ش ۴، ص ۴۵ - ۷۱.

- دهقانی، حسین؛ پاشایی، امین (۱۳۹۹). تدوین الگوی فرماندهی شهید سلیمانی، *مجله علمی مدیریت اسلامی*، تابستان شماره ۲، ص ۱۳-۳۷.
- رضائیان علی (۱۳۹۵). *اصول مدیریت*، تهران: سمت.
- رضایی، شمس‌الدین (۱۳۹۶). طراحی مدل درآمدزایی باشگاه‌های فوتبال ایران، *پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزش*، دوره ۶، شماره ۳ (پیاپی ۲۳)، ص ۱۰۱-۱۱۹.
- زارعی، محمد؛ افجعی، سید علی اکبر؛ خاشعی، وحید؛ دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۹۸). طراحی الگوی رهبری استراتژیک در سازمان بر اساس تحلیل محتوای عهدنامه مالک اشتر، *مجله اندیشه راهبردی*، شماره ۲ (پیاپی ۲۶)، ص ۷۳-۹۴.
- زارعی محمودآبادی، حسن؛ زاغیان، ایمان (۱۴۰۰). نقش سبک زندگی خانواده اسلامی در تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *مجله مطالعات اسلامی ایرانی خانواده*، دانشگاه آزاد، پاییز ۱۴۰۰، شماره ۱، ص ۱-۱۸.
- زرباف، مهدی (۱۳۹۲). مؤلفه های نظام اقتصادی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *مطالعات اقتصاد اسلامی*، دوره ۵ شماره ۲ ص ۱۴۷.
- سنجولی، زینب (۱۳۹۲). تبیین ماهیت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *مجله مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی*، دوره ۲ شماره ۳، ص ۸۳.
- سلیمانی، میثم و احمدوند، فاطمه (۱۴۰۱). الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، *فصلنامه علمی مطالعات الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت*، دوره ۱۰، شماره ۴، پیاپی ۲۴، ص ۱۷.
- صفرپور، یوسف و همکاران (۱۴۰۰). شناسایی ویژگی های معرف مدیریت جهادی، *فصلنامه مدیریت دولتی*، شماره ۳۵، ص ۲۲۰.
- طباطبایی، سید مهدی؛ حاجی زاده، علیرضا؛ میان‌بندی، امیر (۱۴۰۰). پژوهشی در مدیریت اسلامی، *مجله مدیریت اسلامی* شماره ۱۱۷، ص ۱۸۹-۲۱۹.
- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی محمد؛ فضیحی ابوالحسن (۱۳۹۰). تحلیل مضمون روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، *نشریه اندیشه مدیریت*، پیاپی ۱۰، ص ۱۵۹.
- عابدی جعفری، محمدحسن و همکاران (۱۳۹۵). *مدیریت اسلامی*، چاپ سوم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- عظیمی، علی؛ خوش چهره، محمد (۱۳۹۳). منافع ملی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، *پژوهش‌های سیاست اسلامی* شماره ۸، ص ۳۵-۶۰.
- علیانسب، حسین (۱۳۹۴). شیوه پیامبر اکرم در مدیریت روانی جامعه، *مطالعات اسلام و روانشناسی*، سال نهم، شماره ۱۶، ص ۵۵-۷۸.
- علیزاده، محمدعلی (۱۳۷۹). بررسی وضع اقتصادی دانش آموزان عقب مانده از تحصیل مرکز مدیریت دولتی، *پایان‌نامه فوق‌لیسانس، مدیریت دولتی*.

نشریه علمی مدیریت اسلامی

- غفوری، اکبر (۱۳۸۹) گام‌های اولیه در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مجموعه مقالات نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی تهران؛ الگوی پیشرفت، ص ۱۹۶ - ۲۰۳.
- فراست خواه یوسف (۱۳۹۶). روش تحقیق کیفی در علوم اجتماعی، چاپ چهارم تهران: آگاه.
- فرهادی نژاد، محسن (۱۳۹۲). تدوین مدل شایستگی‌های مدیریتی مدیران اثربخش، رساله دکتری گروه مدیریت گرایش رفتار سازمانی، دانشگاه فردوسی، مشهد.
- قاسمی، حمیدرضا؛ سرپناه، حسین (۱۳۹۵). طراحی مدل شایستگی مدیران دانشگاهی بر اساس الگوهای اسلامی، اسلام و مدیریت. سال ۵، ش ۱۰، ص ۵۳.
- قبادی، اسماعیل (۱۳۷۸). اصول و مبانی مدیریت اسلامی، قم: فقه.
- قربانپور، علی؛ گلدانی، مهدی (۱۴۰۱). مطالعه تطبیقی الگوی اسلامی ایران پیشرفت با هدف توسعه پایدار، فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، دوره ۱۰، شماره ۴، ص ۲۲.
- کرامتی، حمید؛ جوانپور، عزیز؛ ستاری، حسن (۱۴۰۰). الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی در حیطه جامعه‌شناسی شهری بر اساس بازخوانی کتاب من لا یحضره الفقیه. مجله مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی، شماره ۵۲، ص ۲.
- کشتکار، مهران؛ رحمدل، ناصر (۱۳۹۶). شناخت بر رهیافت‌های امام خامنه‌ای در خصوص الگوی پیشرفت، مطالعات مدیریت راهبردی دفاع ملی، دوره ۲ شماره ۵، ص ۱۴۰ - ۱۶۶.
- متقی فر، غلامرضا (۱۳۷۹). پیش نیازهای مدیریت اسلامی، چاپ دوم، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۵). پیش نیازهای مدیریت اسلامی قم: موسسه آموزش و پژوهش امام خمینی، قمی، سیدمحمد (۱۳۹۴). اصول و مبانی مدیریت از دیدگاه اسلام تهران: راه دان.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). صحیفه امام جلد ۵، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار.
- نجات بخش اصفهانی، علی؛ شیرازی پور، محمد؛ شهریاری، بهاره (۱۳۸۸). مقایسه ویژگی‌های مدیریت از دیدگاه قرآن با مدیریت از دیدگاه تئوری غربی، فصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان رشته‌ای، سال اول، شماره ۲ ص ۷۴.
- نجاری، رضا (۱۳۹۶). مبانی مدیریت اسلامی، تهران: دانشگاه پیام نور.
- نکویی سامانی، مهدی (۱۳۸۷). دین و فرایند جهانی شدن، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- یوسف زاده، حسن (۱۳۹۰). اسلام و نظم اجتماعی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ.
- Abdussattar Abbasi, kashif ul Rehman and AmnaBibi, Ialamic management model (2010), African Journal of Business management, vol 4(9) pp 1873-1882:www.academicjournals.org/AJBM.

Junaideh, Hashim, Islamic revival in human resource Management practices among selected Islamic organization in Malaysia, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, vol.2, No3, 2009, P251-266.

Robbins, S.P; Judge, T.A. (2009), organizational Behavior, new Jersey: prentice Hall.

